
Zieglerova družina a její vztah ke Slovákům*

Chceme-li určit místo Josefa Liboslava Zieglera a jeho okruhu v česko-slovenských obrozenských vztazích, musíme si je zařadit nejprve do kontextu českého, v němž bývají sice zpravidla zařazováni mezi stoupence Jana Nejedlého, nechybí však ani hlasy o jejich příslušnosti k jungmannovcům.¹ Tato rozkolísanost má své objektivní důvody, neboť jak sám Ziegler, tak řada jeho stoupců (František Raymann, Josef Miloslav Rautenkranc aj.) skutečně vycházejí z okruhu Puchmajera a Nejedlého, jsou silně spjati s českým literárním klasicismem i josefinismem, a v tomto smyslu tvoří určitou protiváhu či jednu z dílčích českých paralel slovenského klasicismu Palkovičova či Tablicova. Jiní tvoří svou tvorbou již přechod od klasicismu k romantismu (Josef Mirovít Král, Karel Sudimír Šnajdr, Milota Zdirad Polák, manželé Rettigovi). U Poláka a Krále nacházíme už most ke Kollárovi a Šafaříkovi, u Šnajdra a Patrčky zase k Čelakovskému. Všechny tyto tendence sílí u Zieglerovy skupiny zvláště ve 20. letech 19. století, kdy možno s jistým omezením říci, že tato skupina stojí svým zaměřením plně na jungmannovské obrozenské platformě, třebaže svým literárním profilem tíhne k staršímu typu české obrozenské tvorby, jak jej představovali Antonín Jaroslav Puchmajer a Jan Nejedlý v krásné literatuře a Mikuláš Adaukt Voigt či František Faustin Procházka v literatuře naučné. Třebaže Zieglerova družina pokrývá svou činností celou východočeskou oblast, mnozí z jejich členů,

* Tato studie vychází z referátu, předneseného na vědecké konferenci o národním obrození v Podorlicku, která se konala v Dobrušce u příležitosti 200. výročí narození Fr. Vl. Heka a 160. výročí narození J. M. Roštlapila ve dnech 25.–26. září 1969.

např. sám Josef Liboslav Ziegler, Josef Mirovít Král, František Raymann a jiní, působili přímo v regionu Podorlicka.

Josef Liboslav Ziegler a jeho družina tvoří v české společnosti přechod mezi starším typem vlastenectví zemského, jak se projevovalo v období osvícenském, vlastenectví méně aktivně angažovaného a více pasívně programového, k onomu činnému typu obrozenského vlastenectví, bez něhož si nedovedeme představit uskutečnění ideálů jungmannovců a přípravu národního kolektivu k vyšším kulturně politickým úkolům.² Nebyt Zieglera, Marka, Kinského a jejich okolí, nestal se nikdy Jungmannův vlastenecký program celospolečenskou záležitostí; bez významné práce regionálních vlasteneckých středisek by nebyla ani Praha oním centrem českého vlasteneckého dění, jímž se stala v průběhu celého českého národního obrození. V některém ohledu, např. ve vytváření literárního a kulturního zázemí (tisk a organizace výměny literárních hodnot atd.), mají Josef Liboslav Ziegler a Jan Hostivít Pospíšil význam přímo klíčový. Česká knižní produkce Pospíšilova náležela k těm nejvýznamnějším, stejně jako Zieglerovy časopisy Dobroslav, Přítel mládeže, Věrný raditel aj. tvořily ve 20. letech 19. století významnou část české časopisecké základny. V Zieglerových rukou se sbíhala i značná část knižního obchodu s Budínem a Peští, ve dvacátých letech v tomto ohledu ještě důležitým kulturním centrem slovenským i obecně slovenským. Žili tam nejen Ján Kollár a Martin Hamuljak, ale kromě Slováků tu byla i kulturně vyspělá menšina srbská a bulharská, vydávající rozsáhlou literaturu, a pešťská univerzitní tiskárna tiskla knihy také pro Ukrajince, Chorvaty, Slovincy, Řeky aj.³

Josefínské východisko řady příslušníků Zieglerova okruhu je patrné i v jejich výrazné náboženské toleranci. Ačkoliv jde vesměs o katolické kněze, nenavazují na silnou protireformační tradici východočeskou, vyznačující se násilným koniášovským potíráním kacířů, ale na toleranční tradici osvícenského biskupa Haje. Ziegler má oplétání s cenzurou pro svou biografickou črtu o Komenském,⁴ jehož Umění kazatelské vydává roku 1823 v duchu neologického programu Jungmannova. K odkazu Husa, Rokycany, Žerotína a Komenského se hlásí i jiný hradecký rodák Josef Miloslav Rautenkranc.⁵ Základem jim již není konfesijní odlišnost, nýbrž jednotný český vlastenecký program. V tomto směru je úloha Zieglerova okruhu stejně pozitivní jako např. tolerantní stanovisko skupiny Hamuljakovy při zprostředkování mezi slovenskými katolíky a evangelíky, které významně při-

spělo ke zdaru národně sjednocovacího procesu ve slovanském národním hnutí.⁶ U Zieglera a jeho okruhu zjišťujeme výrazný příklon k Markově a Jungmannově formulaci slovanské myšlenky, která je např. u Josefa Mirovítá Krále velice blízká pojetí Kollárovu. V duchu Kollárově se nese Zieglerovo studium slovanských místních jmen i Královy úvahy o starobylosti Slovanů a jejich pojmenováních ve spisku Slávové, praotcové Čechů a bytedlná sídla jejich (Hradec Králové 1825), nápadně připomínající Kollárovy Rozpravy o jménách, počátkách i starožitnostech národu slávského a jeho kmenů (Budín 1830) i s jeho etymologiemi o původu názvu Sláv od sláva atd. Nejde o kompilaci (vždyť Královo dílo časově předchází Kollárovy Rozpravy), ale o blízkou příbuznost myšlenkovou. Podobně jako Kollár napsal Král své dílo, aby ty, „kteří v lůnu starověké matky Čechie se zrodili, za svůj mateřský jazyk se stydí a jej zlehčují, k lásce svého tak starožitného, slavného, ozdobného, hojného, užitečného a libého jazyka poněkud povzbudil.“⁷ Král se ve svém díle často odvolává na Krátkou historii slovanských národů (Praha 1818) od Václava Hanky, který také Králův spisek lektoroval,⁸ a čerpá z rozsáhlé literatury od Jordana a Prokopia po Pubičku, Pelcla a Dobrovského. Dobře známa mu byla i soudobá německá publicistická produkce uveřejňovaná v časopisech Hesperus a v Hormayrově Archivu. Úctyhodný je zvláště jeho důkladný rozbor latinských pramenů, v němž vynikal i nad Kollára.

Krále jmenuje ve svém přehledu obrozenské literatury české v rámci Dějin slovanské řeči a literatury také Pavel Josef Šafařík⁹ a na upozornění Kollárovo se o jeho spisek o sv. Crhovi a Strachotovi zajímá při přípravě své Cyrilometodiády i velmistr slovenské obrozenské poezie Ján Hollý. Hollý se snažil seznámit i s dalšími literárními plody Zieglerovy skupiny. Zásluhou Zieglerova vydání Umění kazatelského se dostává ke Komenskému, cení si i Raymannova Josefa Egyptského a dalších časoměrných děl českých, třebas při srovnání s nimi oprávněně zdůrazňuje uměleckou převahu Kollárovu.¹⁰

Také osobní styky Josefa Liboslava Zieglera se Slováky jsou spjaty především se skupinou Hamuljakovou a Kollárovou v Budíně a v Pešti. Na počátku jeho styků se Slováky stojí zřejmě bratislavský Juraj Palkovič a Bohuslav Tablic, který svou Učenou společnost bánského okolí, založenou roku 1810 v Banské Štiavnici, vědomě posiloval mnoha Čechy, z nichž se stali jejími členy mimo jiné Josef Dobrovský, Antonín Marek, Jan Nejedlý a Jan Svatoopluk Presl.¹¹ Dne 20. září 1821 přijala tato společnost

do svého středu i Josefa Liboslava Zieglera, s hrdostí se podpisujícího od té doby „řádný oud Slovenské učené společnosti v Uhřích“. Zieglera o tom uvědomil počátkem roku 1822 Antonín Marek z pověření Tablicova, který neznal Zieglerovu přesnou adresu.¹² Učená společnost bánské okolí měla vydávat z iniciativy Tablicovy naučný časopis „Spisové literní společnosti bánské okolí“, kam měl přispívat i Ziegler pojednáními z oblasti staroslověnské filologie a liturgie.¹³ Ziegler zaslal společnosti darem první ročník svého Přítele mládeže, jak o tom informoval Tablic Hamuljaka.¹⁴ Prostřednictvím Tablicovým, avšak na popud Zieglerův, se patrně Hamuljak také při svém prvním pokusu o navázání kontaktů s českými vlastenci obrátil na Zieglerova odchovance – mladého Krameria¹⁵ (není jasné, zda na Václava Rodomila či Vojtěcha Krameria, který si s Zieglerem i po letech dopisoval)¹⁶ a teprve po nezdaru na samotného Zieglera.

Spojení mezi Zieglerem a Hamuljakem se utužilo za Zieglerovy návštěvy v Budíně a Pešti na podzim roku 1825 (kdy cestou navštívil také bratislavského Juraje Palkoviče), kde se blíže seznámil nejen s Martinem Hamuljakem a Jánem Kollárem, nýbrž i s autorem slovenských protimaďarizačních obran Jánem Herklem, tvůrcem tzv. všeslovanských slovníků Jánem Koíšem, Kollárovými spolupracovníky při sbírání slovenských národních písní Jánem Šoltísem a Samuelem Matejkovským a dalšími členy pešť-budínské slovenské kolonie.¹⁷ Od slovenského advokáta Jana Nepomuka Kauna a srbského kustoda pešťského Národního muzea Mikuláše Jankoviče přivezl z Pešti dokonce dary pro české Národní muzeum v Praze.¹⁸ Cestou se zastavil ve Vídni také u významného slovinského filologa Bartoloměje Kopitara a světoznámého vydavatele srbské lidové poezie a tvůrce moderní spisovné srbštiny Vuka Stefanoviče Karadžiče.¹⁹ O cestě do Uher informoval Ziegler Josefa Dobrovského, jemuž přivezl od Palkoviče jeho Větší i zvláštější nový i starý kalendář, který vydával Palkovič v Bratislavě v letech 1804–1848, a vyličil mu pokroky české školy v Pešti.²⁰ Hlavním výsledkem Zieglerova putování do Uher bylo navázání velkorysé výměny knih se slovenským centrem v Pešti a Budíně.²¹

Většinu českých knih, o nichž se zmiňoval ve své korespondenci Ján Hollý, posílal úředníku uherské místodržitelství v Budíně Martinu Hamuljakovi Josef Liboslav Ziegler, který byl jeho hlavním dodavatelem české literatury. Od Hamuljaka se zřejmě dostaly české knihy zaslané Zieglerem i k Jánu Hollému, Michálu Madánskému, ostříhomskému kanovníkovi Juraji Palkovičovi a

snad i k jiným bernolákovcům. Zasilání českých knih zprostředkoval Hamuljak i Pavlu Josefu Šafaříkovi v době jeho novosadského pobytu, a ten na oplátku po svém přesídlení do Prahy převzal Zieglerovu úlohu dodavatele českých knih pro Hamuljaka a pešť-budínské slovenské centrum.²²

Záběr české literatury, již dodával Ziegler Hamuljakovi, byl velmi široký — od náboženské a pedagogické literatury až po soudobá časoměrná díla česká, jež zajímala zvláště Hollého. Šlo o díla Komenského, Raymanna, Rokose, Vacka, Václavíčka, Kinského, Čelakovského překlad světoznámého Augustinova díla *O městě božím*, Hankův překlad Igora, díla Řehoře Hrubého z Jelení a Viktorína Kornela ze Všehrd, obrozené Zieglerovy časopisy a almanachy Dobroslava, Přítel mládeže, Věrného raditele, Milinu a Milozora.

Stejně jako Hamuljak má velké zásluhy o rozšiřování české literatury v Uhrách, získal si Ziegler obdobné zásluhy při popularizaci slovenské knižní produkce v českých zemích. Rozprodával tu z Hamuljakem zasílaných knih Šafaříkovy *Geschichte der slavischen Sprache und Literatur*, Bernolákův *Slovár*, Leškův *Elenchus*, Herklova *Elementa*, Kollárovu *Čítanku* i spisy Jána Hollého. Prostředníkem v tomto jejich knižním obchodě byl jistý čas za svého pobytu ve Vídni i Vuk Stefanović Karadžić.²³ Některá významná díla jako Leškův *Elenchus* a Šafaříkovy *Geschichte der slavischen Sprache und Literatur* zasílal Hamuljak čelným představitelům českého obrození jako Josefu Dobrovskému a Josefu Jungmannovi přímo bez zprostředkování Zieglerova. Samostatnou knižní výměnu měl zavedenu zvláště s Jungmannem.²⁴ Nicméně podíl Zieglerův na rozprodeji slovenské literatury zasílané Hamuljakem do Čech byl rozhodující.

Vedle Zieglera se v menší míře na výměně knih se Slováků podíleli i další členové jeho družiny, zejména Jan Hostivít Pospíšil, který se staral o rozprodej Kuzmányho *Hronky* i spisů Kollárových a zasílal Palkovičovi též díla Magdalény Dobromily Rettigové, která z popudu Šemberova zase získávala ve svém okolí předplatitele pro Hurbanovu Nitru.²⁵

Na čílou výměnu knih ukazuje i rozbor významných obrozených knihoven. Tak např. v knihovně Jana Hostivíta Pospíšila nacházíme Kollárovu *Čítanku*, Fejérpatakyho *Kalendář* a díla Tablicova a Palkovičova;²⁶ v knihovně Josefa Myslimíra Ludvíka Šafaříkovy *Geschichte der slavischen Sprache und Literatur*, Kollárovu *Rozpravu o jménách, počátkách i starožitnostech národu slávského* atd.²⁷ Naopak v knihovně Martina Hamuljaka se setkává-

me s Královým spiskem o sv. Crhovi a Strachotovi, Zieglerovým vydáním Komenského Umění kazatelského i jeho přetlumočením Hartigova Umění lesního, Trnkovou Vesnou či Básněmi prvotinnými, vydanými roku 1821 v Hradci Králové, Zieglerovými časopisy Dobroslavem, Milozorem, Věrným raditelem a Přitelem mládeže.²⁸ Činnost i tvorbu Zieglerovy družiny sledovali na Slovensku nejpozorněji příslušníci druhé bernolákovské generace. Kromě Hamuljaka a Hollého, o nichž již byla řeč, to byl také ostrihomský kanovník Juraj Palkovič, který zařadil do svého rukopisného slovníku slovanských spisovatelů Rautenkrance a Zieglera.²⁹ Nápomocni jim v tom byli zřejmě i Ján Kollár a hlavně bratislavský profesor Juraj Palkovič, kteří se o tvorbě zieglerovců často zmiňovali v dopisech Jánu Hollému.³⁰ Palkovič pak uveřejnil ve svém Týdenníku nejzevrubnější informaci o jednom z prvních významnějších podniků Zieglerových v Hradci Králové, tzv. deklamatorní akademii, která se konala 1. května 1818 za účasti krajského hejtmána Bernarda Ledvinky z Adlerfelsu a všech významnějších vlastenců a byla závažnou demonstrací české kulturní síly před královéhradeckou veřejností. Recitovaly se na ní vlastenecké básně Antonína Jaroslava Puchmajera, Josefa Vojtěcha Sedláčka, Josefa Jungmanna, Jana a Vojtěcha Nejedlýcha, Michala Siloráda Patrčky, Františka Bohumíra Štěpničky aj. František Dobromysl Trnka a František Bohumír Štěpnička přednesli při této příležitosti své zpěvy ke cti Zieglerově a o slavnosti referovaly c. k. privilegované Pražské noviny, Krameriusovy c. k. vlastenecké noviny aj.³¹ Nejzevrubnější však byla Památná zpráva z Hradce Králové 9. května 1818 v Týdenníku,³² o níž se Josef Pešek domnívá, že jejím autorem byl František Dobromysl Trnka.³³ Palkovič k ní přičinil charakteristickou poznámku: „Který zajisté pravý Slovan by se neradoval z tohoto prospěchu řeči a literatury česko-slovenské, ano z takové vysoce urozených a vznešených vlastenců přízně k ní a z té horlivosti, s kterouž p. prof. Ziegler ji šíří, vzdělává a zvelebují.“³⁴ Stať v Týdenníku vzbudila všeobecnou pozornost; dokonce i na Moravě, jak svědčí list Dominika Kinského Zieglerovi z 31. května 1818,³⁵ se dozvěděli o královéhradecké slavnosti z Palkovičova bratislavského časopisu. Palkovič uveřejnil r. 1814 ve svém Týdenníku i Patrčkovu Ódu na Alexandra³⁶ a v r. 1816 epigramy Hekovy.³⁷ Podrobnější průzkum Týdenníku by snad objevil i další díla příslušníků Zieglerovy družiny.

Rovněž Josef Liboslav Ziegler uveřejňuje ve svých časopisech recenze i ukázky děl Tablicových a Kollárových.

Ve třetím díle Dobroslava otiskl Znělky od Jana Kollára, ve třetím ročníku Přítel mládeže Tablicovu Píseň školní a Píseň ranní.³⁸ V Příteli mládeže se setkáváme zásluhou Zieglerovou také s recenzemi Kollárových a Tablicových děl. Jeho uznání získávají v Oznámení nových knih Tablicovy Anglické Múzy v česko-slovenském oděvu (Budín 1831)³⁹ a na jiném místě tu chválí „příjemnou rozmanitost“ Kollárovy Čítanky (Budín 1825) a její přitažlivost pro mladé čtenáře, a zdržuje se přitom jakékoliv kritiky její silně slovackizované češtiny.⁴⁰ Obsáhlá recenze Kollárovy Rozpravy o jménách, počátkách i starožitnostech národu slávského a jeho kmenů (Budín 1830) je uveřejněna v 8. ročníku Přítel mládeže.⁴¹ Není podepsána vzhledem k tomu, že je zařazena v rubrice Oznámení nových knih, omezující se obvykle na nejrůznější informace, možno ji patrně přisoudit vydavateli časopisu Josefu Liboslavu Zieglerovi, který v recenzi vyhrocuje svá slova buditelsky proti poněmčování a latinizování českých jmen a přijímá Kollárovu etymologii původu slova Čech od osobního jména Těch. Stať je psána v duchu slovanské ideologie Jungmannovy a Markovy a zdůrazňuje kulturní vzájemnost Slovanů jako nejsilnější pouto a zbraň v době jejich politické rozdrobenosti. Slovanská vzájemnost, v jejímž rámci se má usilovat o kulturní povznesení jednotlivých slovanských národů, je zdůrazňována v Příteli mládeže i vstupními motty k jednotlivým svazkům, často vybiranými i z děl Kollárových a Safaříkových.⁴² Poměr Zieglerův ke Kollárovi by si zasluhoval dalšího zkoumání. Vzhledem k úzkým Zieglerovým stykům s Martinem Hamuljakem i k četným pozdravům Kollárovi, jež vkládal do svých dopisů Hamuljakovi, lze předpokládat, že i mezi nimi byl užší osobní kontakt. Kollárovo jméno se záhy stalo symbolem pro celou Zieglerovu družinu. Když se rozšířila v Čechách v r. 1828 zpráva, že Kollár byl suspendován ze svého místa kazatele v Pešti, napsal Josef Myslimír Ludvík rozhořčeně Františku Palackému: „Kollár skutečně z ouřadu vypovězen? Tak něco barbarského – a v 19. století.“⁴³

Kollár představoval pro české katolíky – snad právě díky přispění Hamuljakově – především symbol tolerantního evangelika, usilujícího o spolupráci všech křesťanů, již hájil i Karel Alois Vinařický ve své obsáhlé recenzi Kollárovy řeči při instalaci superintendenta Seberiniho v Časopise pro katolické duchovenstvo,⁴⁴ v níž tlumočil moderní ideu duchovního sjednocování křesťanských církví, když napsal: „Zapomínají-li bohoslovci pro víru na lásku, naděje k žádoucímu sjednocení tím více mizí.“⁴⁵ I tyto okolnosti česko-slovenských vztahů bude třeba

zkoumat, neboť nám osvětlují z jiné vnější stránky podmínky, za nichž vznikala slovenská obrozenská koncepce překonávání konfesionálních rozporů na národním základě.

Nejintenzivněji působila mezi Zieglerovou družinou z děl slovenských autorů zřejmě Kollárova Slávy dcera,⁴⁶ ale znám byl i Šafaříkův a Palackého spisek Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie. František Raymann pod vlivem tohoto díla dokonce přepracoval svůj rozsáhlý přízvučný biblický epos Josef Egyptský na epos časoměrný⁴⁷ a Dominikem Kinským byl na Počátky upozorněn i Josef Liboslav Ziegler.⁴⁸ Ve své většině se však zieglerovci drželi veršování přízvučného; ke klasickým veršovým formám je přitahoval zejména živý zájem o antickou literaturu. Je známo, že Jan Alois Sudiprav Rettig překládal Seneku, Jan Teichel veselohry Plautovy a sám Ziegler Vergiliovu Aeneidu.⁴⁹ Nakolik znal Ziegler slovenský překlad Hollého, nevíme. Víme jen, že Rozličné básně hrdinské, elegické a lyrické z Virgilia, Homéra, Ovidia v překladu Jána Hollého měl ve své knihovně Jan Hostivít Pospíšil, který vlastnil i díla Palkovičova, Fejérpatakyho, Bélova, Tablicova, Rožnaiova, Kollárova atd.⁵⁰

Kromě přímých osobních styků a korespondence (Josef Liboslav Ziegler, Magdaléna Dobromila Rettigová, Jan Hostivít Pospíšil aj.) se dostávali příslušníci Zieglerovy družiny do styku se slovenskou problematikou i jinak. Např. takový Milota Zdirad Polák za svého působení na vojenské akademii ve Vídni byl znám dobrou znalostí slovenštiny, kterou si osvojil patrně za svého dřívějšího pobytu na uherské hranici.⁵¹ Zprávy o Slovensku získávali Ziegler a ostatní také od českých buditelů, např. Antonína Marka, Josefa Dobrovského, Aloise Vojtěcha Šembery aj. Zvláště zajímavý je v tomto směru i zmíněný dopis Dominika Kinského Josefu Liboslavu Zieglerovi odeslaný 31. května 1818 z Brna, v němž mu podrobně vyložil své stanovisko k Palackého a Šafaříkově spisu Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie, právě tehdy čerstvě vydaného v Bratislavě, a při všech kritických poznámkách, jež mu vnukala puchmajerovská tradice, kterou byl odchován, přiznal svou náklonnost k časomíře – pokoušel se o ni totiž při překladu Illiady – a zakončil pak svou úvahu na tuto dobu v prozodické otázce nevyklým, avšak právě pro bezprostředně nezájmovaný příslušníky regionálních center typickým snášenlivým soudem: „Nepřítel všeho škodného rozhořčení, přejí literní svobodě, zvláště má-li základu.“⁵²

Dosud sebraná fakta ukazují, že největší slovenskou lite-

rární autoritou pro Zieglerovu družinu byl Ján Kollár, který také pozorně sledoval její produkci (ve svých dílech se např. dovolává prací Josefa Liboslava Zieglera a Josefa Mirovítu Krále),⁵³ a zvláště vysoce si cenil mladého Josefa Roštlapila, svými výchozími kroky rovněž spjatého s družinou Zieglerovou, jemuž předpovídal ve svém listě z Pešti 7. února 1830 skvělou budoucnost.⁵⁴ Stejně si vážil historického díla Josefa Myslimíra Ludvíka i Pavel Josef Šafařík, třebaže jeho Historii města Náchoda nemohl z cenzurních důvodů uveřejnit v tehdy jím redigovaném Muzejníku.⁵⁵

Vztah Zieglerovy družiny k představitelům slovenského obrození je dokladem živého zájmu východočeského vlasteneckého centra o kulturní spolupráci se Slováký, soustředěnou zejména do 20. let 19. století, kdy nevystupoval ještě do popředí budoucí rozkol jazykový. Obdobně jako na Moravě v okruhu Trnkově a Ziakově, také v Zieglerově východočeské skupině se nesetkáváme však ani později s jazykově a národně motivovanými útoky proti bernolákovcům, jak je zahájil v článku O národech uherských, zvláště Slované v ČCM r. 1829 František Palacký a pomocí Chmelenského a dalších prosadil jako oficiální postoj pražského liberálního vedení vůči Slovákům.⁵⁶ Zieglerovci zřejmě v té věci zastávali tolerantnější hledisko Jungmannovo a nad jazykový spor kladli potřebu obapolného posilování české i slovenské literatury a pozitivního národně kulturního rozvoje obou našich národů. Toto stanovisko zastával především Josef Liboslav Ziegler, spřátelený zejména s Martinem Hamuljakem a jeho okruhem, avšak propagující v českém prostředí stejně i dílo Tablicovo a Kollárovo. Základem tohoto pozitivního vztahu představitelů českého obrození v okruhu Zieglerově i slovenského obrození v okruhu Hamuljakově, Tablicově, Palkovičově či Kollárově bylo pevné vědomí duchovní jednoty česko-slovenské jako základní záruky naší národní existence. Humanistický program Jungmannův i Kollárův s myšlenkou mravního vzepětí národa jako předpokladu budoucí svobody národní i politické zakotvil pevně i v družině Zieglerově, ba dokonce některé myšlenky tohoto programu zde nacházíme už dříve. Taková Zieglerova báseň Kdo jest svoboden v Hromádkových Prvotínách pěkného umění z r. 1813 (č. 21)⁵⁷ v mnohém předjímá myšlenky Kollárova Vlastence, jež zaslal do rukou Zieglerových v rukopisném opisu již v prosinci 1819 Josef Vojtěch Sedláček.⁵⁸

Volá-li Josef Liboslav Ziegler ve své básni:

„Nikoli ten, kdož nad otroky si upevnil vládu,
kdo se vysmívá vši spravedlnosti a právu;
ne, kdož ve svobodném zůstává statku a se vši
prací a toužebností se shání po zlaté kleci;
... jest a zůstane svobodný člověk“

— odpovídá mu ve svém Vlastenci symbolicky Jan Kollár se zřetelnou výtkou svým současníkům v českých zemích i na Slovensku:

„Vy však pod jarmem lkáti volíte cizím,
vlast dary Vám, aby ji svobody ste vy dar dali, dává.

...

Národu jen zmužilé srdce pomůže a čin.“

Zájem Josefa Liboslava Zieglera a jeho družiny o Slováky, jejich účta k dílu Kollárovu, plodná spolupráce Zieglerova a Hamuljakova při vzájemné výměně kulturních hodnot i další zde uvedené skutečnosti tvoří významnou součást česko-slovenských kulturních vztahů za národního obrození.

Poznámky

¹ Z bohaté literatury o Zieglerově družině srov. František *Petera*, Josef Mirovít Král, Časopis pro katolické duchovenstvo, roč. 14/1841, str. 164–168; Antonín *Rybička*, Josef Miloslav Rautenkranc, ČCM, roč. 41/1867, str. 191–203, 274–287; *týž*, Josef Liboslav Ziegler, ČCM, roč. 43/1869, str. 34–71. (Obě tyto studie byly přetištěny v *Rybičkově* knize Přední křísitelé národa českého I, Praha 1883, str. 66–87, 167–198.) *Týž*, Životopisný nástin, K. S. *Šnajdr*, Básně, Praha 1869, str. 144 až 152; *týž*, Pomůcky k biografickému listáři českému, Světozor, roč. 3/1869, str. 33, 35–38, 271–272, 287–288, 294, 303–304, 312; Jan *Ježek*, Josef Myslimír Ludvík, kněz církevní a spisovatel český, Praha 1896; Miloslav *Hýsek*, První český básník realista (o Raymannovi), ČMM, roč. 30/1906, str. 205–220; Josef *Pešek*, Královéhradecká vlastenecká družina, Naše doba, roč. 17/1910, str. 14–22, 121–126, 195–200, 274–280, 337–344; *týž*, České časopisy pedagogické v době obrozené II, Přítel mládeže, Pedagogické rozhledy, roč. 24/1911, str. 235–239, 348–352, 459–462, 571–574, 795–798, 901–910, 1015–1020; *týž*, K přátelským stykům literární družiny českého severovýchodu v době obrození, Zvon, roč. 19/1919, str. 356–357; *týž*, Josefa Liboslava Zieglera deklamatorní akademie v Hradci Králové, Osvěta, roč. 51/1921, str. 36–41; Karel *Svoboda*, Básně Karla Sudimíra *Šnایدra*, Osvěta, roč. 48/1918, str. 30–38; Sebrané spisy Františka Vladislava Heka I–III, Praha 1917, 1923, 1924 (vydal Jan *Jakubec*, ve třetím díle je *Jakubcova* monografie o Hekovi); Karel Sudimír *Šnایدr*, Jan za chřta dán, Jičín 1942, Doslov Františka *Krčmy*, str. 45–46; Albert *Pražák*, Národ se bránil, Praha 1945 (o Rautenkrancovi), str. 232–239; František *Autrata*, Magdaléna Dobromila Rettigová, Brno 1948; Josef *Johanides*, Příspěvek k životopisu Fr. Vl. Heka, Hradecký kraj 1959, str. 156–163; Aleš *Doubrava*, Hradecké gymnasium a seminář v první polovině 19. století, Práce

Muzea v Hradci Králové, série B, roč. 10/1966, str. 49–76; Jan Thon, Knihkupecké a nakladatelské katalogy Jana Hostivíta Pospíšila, Sborník Národního muzea v Praze, Praha 1966, řada C, sv. XI, č. 3, str. 73–86; Vlastimil Květenský, Knihovna Jana Hostivíta Pospíšila, Hradec Králové 1965; *týž*, Knihovny Náchodska za obrození, Hradec Králové 1968; Ladislav Hladký, Národní buditel František Vladislav Hek, Kulturní kalendář Dobruška, duben 1969, str. 4–9; *týž*, Josef Liboslav Ziegler v Dobrušce a Dobřanech, Kulturní kalendář Dobruška, květen 1969, str. 4–6; *týž*, František Ladislav Hek (F. L. Věk) a jeho literární přátelé, Mimořádné číslo kulturního kalendáře Dobruška 1972, Rychnov nad Kněžnou 1972; Richard Pražák, Kollárův dopis Roštlapilovi, Kulturní kalendář Dobruška, prosinec 1969, str. 9–10; Lenka Vojtišková, Z neznámé korespondence Magdalény Dobromily Rettigové, Orlické hory a Podorlicko, roč. 3/1970, str. 155–169; Národní obrození severovýchodních a východních Čech, Hradec Králové 1971 atd.

² „Povahu obrozenického vlastenectví“ osvětlil dosud nejvýstižněji ve stejnojmenném článku v časopise Dějiny a současnost 1964, č. 9, František Kutnar.

³ Srov. k tomu např. sborník Ungarn und die Nachbarnvölker, Budapešť 1947 a práci Istvána Baloghého, Az Egyetemi nyomda termékeinek címjegyzéke (Seznam produkce Univerzitní tiskárny) 1777–1877, Budapešť 1882. Velkou práci o Budíně a Pešti jako slovanském kulturním středisku na přelomu 18. a 19. století chystá maďarský literární historik László Sziklay.

⁴ Antonín Rybička, Přední křísitelé národa českého I, Praha 1883, str. 195.

⁵ Srov. Rautenkrancovu přednášku o významu češtiny pro bohoslovce královéhradeckého semináře v roce 1802, Josef Jungmann, Slovesnost, Praha 1820, str. 305–315. Ukázky otiskl Albert Pražák, Národ se bránil, Praha 1945, str. 232–239.

⁶ Srov. k tomu nověji knihu Jozefa Butvina, Slovenské národné-zjednocovacie hnutie 1780–1848, Bratislava 1965 a monografii Augustína Matovčíka, Martin Hamuljak, Život, dielo a osobnosť, Bratislava 1970.

⁷ Viz Josef Mirovít Král, Slávané, praotcové Čechů a bytledná sídla jejich, Hradec Králové 1825, str. 5–6.

⁸ Srov. dopis Josefa Mirovíta Krále Václavu Hankovi z Braně 2. prosince 1826, pozůstalost Václava Hanky v Literárním archívu památníku národního písemnictví v Praze na Strahově (dále LAPNP).

⁹ Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, Ofen 1826, str. 368.

¹⁰ Srov. listy Jána Hollého Jánu Kollárovi z 19. září 1834 a ostráhomskému kanovníkovi Juraji Palkovičovi z 22. července 1825 a 15. června (července?) 1825, Korespondencia Jána Hollého, ed. Jozef Ambruš, Martin 1967, str. 96, 292, 29, 243, 32.

¹¹ Dejiny slovenskej literatúry II, Bratislava 1960, str. 73.

¹² Srov. list Antonína Marka Josefu Liboslavu Zieglerovi z Týna 31. ledna 1822, LAPNP Praha, sign. 38 N 62.

¹³ Antonín Rybička, Josef Liboslav Ziegler, ČCM, roč. 43/1869, str. 51.

¹⁴ Srov. list Bohuslava Tablice Martinu Hamuljakovi ze Zlatých Moravců 8. února 1825, Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, roč. 18/1921, č. 1, str. 137.

¹⁵ Viz dopis Jána Kollára Františku Palackému z Pešti 23. ledna 1824, Františka Palackého Korespondence a zápisky II, k tisku připravil J. V. Nováček, Praha 1902, str. 166.

- ⁴⁶ Srov. listy Vojtěcha Krameria Josefu Liboslavu Zieglerovi z 21. dubna 1838 a 30. června 1838, LAPNP Praha, sign. 38 N 62.
- ⁴⁷ Antonín *Rybička*, c. d., (pozn. 13), str. 52–53.
- ⁴⁸ Viz oznámení o darech pro české Národní muzeum za čtvrtý kvartál 1825 v Prager Zeitung č. 3 z 5. ledna 1826. K tomu srov. list Josefa Liboslava Zieglera Martinu Hamuljakovi z Hradce Králové 20. února 1826, Hamuljakova pozůstalost, Archív Matice slovenské (dále AMS) Martin, sign. 31 E 26.
- ⁴⁹ Viz dopis Josefa Liboslava Zieglera Martinu Hamuljakovi z Vídně 15. října 1825, tamtéž.
- ²⁰ Josef Liboslav Ziegler Josefu Dobrovskému z Hradce Králové 7. listopadu 1825, pozůstalost Josefa Dobrovského, LAPNP Praha, sign. 4 C 13.
- ²¹ Nejdůležitější v tomto ohledu je korespondence Josefa Liboslava Zieglera s Martinem Hamuljakem. Srov. dopisy Zieglera Hamuljakovi z Vídně 15. října 1825, z Hradce Králové 4. listopadu 1825 a 8. listopadu 1825, 20. února 1826 a 1. března 1826, z Chrudimi 17. srpna 1826 a 1. září 1826, 23. března 1827, 3. května 1827 a 18. listopadu 1827, 4. července 1828 a 25. září 1828, 6. dubna 1829, 7. dubna 1829 a 7. prosince 1829, pozůstalost Martina Hamuljaka, AMS Martin, sign. 31 E 26 a koncepty Hamuljakových odpovědí Zieglerovi z 20. prosince 1825, 18. ledna–4. února 1826, 18. března 1826 a 18. června 1826, 22. ledna 1827 a 5. září 1827, 5. března 1829 a 14. dubna 1829, tamtéž, sign. 31 B 38. Tyto listy s výjimkou dopisů z 18. června 1826 a 14. dubna 1829 uveřejnil Antonín *Matovčík* v edici Listy Martina Hamuljaka I, Martin 1969, str. 36–37, 44, 47, 80–81, 92 a 114–117.
- ²³ Srov. listy Josefa Liboslava Zieglera Martinu Hamuljakovi hy 27. VIII. 1838, Listy Pavla Jozefa Šafárika Martinovi Hamuljakovi, ed. Augustín *Matovčík*, Martin 1965, str. 217 an.
- ²³ Srov. listy Josefa Liboslava Zieglera Martinu Hamuljakovi z Vídně 15. října 1825 a z Hradce Králové 4. listopadu 1825 a 8. listopadu 1825, Hamuljakova pozůstalost, AMS Martin, sign. 31 E 26, a koncept Hamuljakova dopisu Zieglerovi z 20. prosince 1825, tamtéž, sign. 31 B 38, který uveřejnil Augustín *Matovčík*, Listy Martina Hamuljaka I, Martin 1969, str. 36–37.
- ²⁴ Viz koncepty listů Martina Hamuljaka Josefu Dobrovskému z 6. dubna 1826 a Josefu Jungmannovi z 21. prosince 1825, s. d. (počátek roku 1826), 6. dubna 1826 (dvakrát), 5. května 1826, 21. října 1826, 14. ledna 1827, s. d. (v polovině roku 1827), 20. října 1827, 24. prosince 1828 a 27. března 1829, Hamuljakova pozůstalost AMS Martin, sign. 31 A 28, které uveřejnil Augustín *Matovčík*, Listy Martina Hamuljaka I, Martin 1969, str. 38, 39, 57, 58, 59, 61, 73–74, 76–77, 86–87, 99, 113, 118, 119. Jungmannovy dopisy Hamuljakovi z Prahy 21. ledna 1826, 26. dubna 1826, 25. června 1826, 27. února 1827, 27. listopadu 1828, 13. února 1829 a jeden list s. d., Hamuljakova pozůstalost, AMS Martin, uveřejnil rovněž Augustín *Matovčík*, Listy Josefa Jungmanna a jeho syna Martinovi Hamuljakovi, Literární archiv 1969, str. 79–100. Tyto dopisy publikoval bez bližšího komentáře již Josef *Škul-téty* ve Slovenských pohľadech, roč. 29/1909, str. 570–575, a roč. 30/1910, str. 265–267.
- ²⁵ Srov. listy Karola Kuzmányho Janu Hostivítu Pospíšilovi z Banské Bystrice 2. ledna 1836 a 10. května 1835, LAPNP Praha, sign. 28 N 63, Jána Kollára Janu Hostivítu Pospíšilovi

- z Pešti 9 listopadu 1842, tamtéž, sign. 28 N 63, bratislavského Juraje Palkoviče Janu Hostivítu Pospíšilovi z Bratislavy 15. května 1839, tamtéž, sign. 28 N 64 a Magdalény Dobromily Rettigové Aloisi Vojtěchu Šemberovi z Litomyšle 15. února 1844, tamtéž, sign. Korr. 3 D 31.
- ²⁶ Viz Vlastimil *Květenský*, Knihovna Jana Hostivíta Pospíšila, Hradec Králové 1965, str. 5–28.
- ²⁷ *Týž*, Knihovny Náchodská za obrození, Hradec Králové 1968, str. 49.
- ²⁸ Srov. katalogy Hamuljakovy knihovny a doprovodná akta v Hamuljakově pozůstalosti, AMS Martin, sign. 31 L 1, 31 L 2, 31 L 3, 31 L 4 a 31 L 5.
- ²⁹ Srov. pozůstalost ostřihomského kanovníka Juraje Palkoviče, AMS Martin, materiál ke slovníku slovanských spisovatelů. Tato pozůstalost není úplná, její větší část se nachází v Ostrihomi.
- ³⁰ Srov. poznámku 10.
- ³¹ Viz Josef *Pešek*, Josefa Liboslava Zieglera deklamatorní akademie v Hradci Králové, Osvěta, roč. 51/1921, str. 36–41, a Aleš *Doubrava*, Hradecké gymnasium a seminář v první polovině 19. století, Práce Muzea v Hradci Králové, série B, roč. 10/1966, str. 61–62 aj.
- ³² Roč. 7, Bratislava 1818, č. 21, str. 249–256.
- ³³ Josef *Pešek*, c. d. (pozn. 31), str. 40.
- ³⁴ Týdeník, roč. 7/1818, č. 21, str. 256.
- ³⁵ LAPNP Praha, sign. 38 N 62. Uvádí též Aleš *Doubrava*, c. d., str. 73.
- ³⁶ Dejiny literatury II, Bratislava 1960, str. 89.
- ³⁷ Vtipná a jemná povědění, Týdeník, roč. 5/1816, č. 29, str. 447–448. Za údaj vděčím kolegovi Johanidesovi.
- ³⁸ Znělky od Jána Kollára, Dobroslav, díl 3, sv. 1 (v Praze 1822), str. 151–154. — Píseň školní. Píseň ranní. Od Bohuslava Tablice. Přítel mládeže, roč. 3/1825, sv. 4, str. 108–109.
- ³⁹ Přítel mládeže, roč. 8/1831, sv. 3, str. 111–112.
- ⁴⁰ Tamtéž, roč. 4/1826, sv. 1, str. 112.
- ⁴¹ Tamtéž, roč. 8/1831, sv. 1, str. 103–110.
- ⁴² Srov. např. výňatek z Kollárovy Slávy dcery (Budín 1824, str. 72) na obálce 4. svazku 7. ročníku Přítel mládeže (1829) a Šafaříkova spisu Über die Abkunft der Slaven nach Lorenz Suroviecki von P. J. Schaffarik (Ofen 1828, str. 7) na obálce 1. svazku 8. ročníku (1831).
- ⁴³ Srov. list Josefa Myslimíra Ludvíka Františku Palackému z Náchoda 10. září 1828, pozůstalost Františka Palackého, LAPNP Praha, č. 525.
- ⁴⁴ Roč. 7/1834, sv. 4, str. 654–661.
- ⁴⁵ Tamtéž, str. 661.
- ⁴⁶ Srov. např. list Josefa Liboslava Zieglera Martinu Hamuljakovi z Hradce Králové 4. listopadu 1825, Hamuljakova pozůstalost, AMS Martin, sign. 31 E 26.
- ⁴⁷ František *Raymann*, Josef Egyptský. Báseň ve 12. zpěvech. V Praze 1828. Předmluva, str. III. Zmiňuje se o tom také Miloslav *Hýsek*, První český básník realista, ČMM, ročník 30/1906, str. 215–216.
- ⁴⁸ Dominik Kinský Josefu Liboslavu Zieglerovi z Brna 31. května 1818, LAPNP Praha, sign. 38 N 62.
- ⁴⁹ Viz Antonín *Rybička*, Josef Liboslav Ziegler, ČCM, ročník 43/1869, str. 48.
- ⁵⁰ Srov. Vlastimil *Květenský*, Knihovna Jana Hostivíta Pospíšila, Hradec Králové 1965, str. 5, 6, 8, 11, 18, 19, 22, 23, 26, 28.
- ⁵¹ Srov. zápisky Tomáše Buriana o Milotu Zdirađu Polákovi

- z roku 1873 v pozůstalosti Tomáše Buriana v LAPNP Praha.
- ⁵² Viz dopis Dominika Kinského Zieglerovi zmíněný v poznámce 48.
- ⁵³ Srov. Vybrané spisy Jána Kollára, sv. 2, Praha 1956, str. 331. Jde tu o Kollárovo kázání o Komenském, uveřejněné původně v Kollárově díle Nedělní, sváteční a příležitostné kázně a řeči II, Budín 1844, str. 755–771. Dále viz Kollárovy Rozpravy o jménách, počátcích i starožitnostech národu slávského a jeho kmenů, Budín 1830, str. 134.
- ⁵⁴ Tento list se nachází v LAPNP Praha, pozůstalost Jána Kollára, sign. P XVIII, A 1. Uveřejnil jej Richard Pražák pod názvem Kollárův dopis Roštlapilovi, Kulturní kalendář Dobruška, prosinec 1969, str. 9–10.
- ⁵⁵ Srov. dopis Pavla Josefa Šafaříka Josefu Myslimíru Ludvíkovi z Prahy 16. dubna 1839, LAPNP Praha, sign. 14 F 27.
- ⁵⁶ K tomu viz podrobněji *můj* článek Ke vztahu druhé bernolákovské generace a české jungmannovské inteligence za národního obrození, Biografické štúdie I, Martin 1970, strana 25–51.
- ⁵⁷ Tuto báseň přetiskl Antonín Rybička, c. d. (pozn. 49), str. 70.
- ⁵⁸ Viz dopis Josefa Vojtěcha Sedláčka Josefu Liboslavu Zieglerovi z Plzně 23. prosince 1819 s opisem Kollárova Vlastence, LAPNP Praha, sign. 38 N 62.